

LUHAČOVICE A FOLKLORISMUS

Blanka Petráková, Muzeum luhačovického Zálesí, Luhačovice

Luhačovické lázně prosluly na počátku 20. století neopakovatelnou atmosférou místa, zvýrazněnou Jurkovičovou architekturou. Folklorismus, obchod s lidovým uměním a svérázem a národopisné slavnosti byly součástí kulturního a společenského života lázní.

Luhačovice na počátku 20. století – salon moravské elity

Luhačovice mají oproti ostatním českým lázeňským městům mimořádný vztah k lidové kultuře a folklorismu. Tento vztah souvisí s polohou lázeňského místa na pomezí třech národopisných regionů a poblíž slovenských hranic, především však s rozvojem lázní od počátku 20. století. Z iniciativy MUDr. Františka Veselého byla v roce 1902 ustavena Akciová společnost lázní luhačovských, která do českých rukou odkoupila lázně od bývalých majitelů hrabat Serényi. Uskutečňování nadčasové vize budovatele moderních lázní Františka Veselého a jeho nejbližších spolupracovníků povýšilo zaostalé a špatně dostupné lázně na projekt, který mnohonásobně přesahoval dosavadní představy o možnostech lázeňství. Kromě lázeňské léčby, využívající nejmodernějšími způsoby účinných minerálních pramenů, výhodných klimatických podmínek a půvabu okolní přírody, zde navzdory německému nacionalismu vzniklo vstřícné zázemí pro setkávání moravské kulturní elity s představiteli dalších slovanských národů, především Slováků, ale také Rusů, Poláků a Srbů. Luhačovice začaly zastávat roli slovanského „salonu“. Společenské kontakty Františka Veselého přivedly do Luhačovic osobnosti, soustředěné především kolem Klubu přátel umění v Brně, jež se na přelomu 19. a 20. století přihlásily k panslavistickým myšlenkám, vzdorovaly silicím německému a maďarskému vlivu a vyjadřovaly potřebu rozvíjení svěbytné národní kultury. Vztah k tradiční lidové kultuře jako zdroji inspirace soudobého umění se promítl nejen v Jurkovičových stavbách, které novým lázním dodaly „národní“ charakter po vizuální stránce, ale také ve struktuře společenské a kulturní náplně.

Osobní angažování veličin moravské a slovenské kultury, v první řadě Dušana Jurkoviče, Leoše Janáčka,¹ Františka Mareše, bratrů Jaroňkových, Joži a Franty Uprky, Aloise a Viléma Mrštíka, Josefa Merhauta, Jiřího Mahena a mnoha dalších literátů, výtvarníků, hudebníků a s nimi názorově spřízněných osobností, vytvářelo v Luhačovicích neopakovatelnou atmosféru. Přispíval k ní i čilý národopisný ruch spojený po roce 1906 hlavně se Slovenskou budou. Od roku 1911 byly v Luhačovicích pořádány velkolepé národopisné slavnosti. Pro lázeňské místo byl příznačný taktéž rozvinutý obchod s lidovým výtvarným uměním i svérázem, který svého vrcholu dosáhl za první republiky.

Tradiční kultura luhačovického Zálesí

Národní a slovanské myšlenky budovatelů moderních lázní se rozvíjely v období, kdy v bezprostředním okolí Luhačovic docházelo k rychlému úpadku tradiční kultury. V souvislosti s existencí hraběcích lázní ztrácely samotné Luhačovice od druhé poloviny 19. století postupně své vazby s tradiční kulturou Zálesí. Vzhledem k tomu a současně i vlivem obecné neznalosti specifík místní lidové kultury, o jejíž vědecky podložený obraz se postaral až o generaci mladší místní rodák Antonín Václavík, obraceli se příchozí při hledání stylového základu moderních lázní, jako protikladu jejich starší silně germanizující podoby, k lidové kultuře blízkých národopisných regionů, především Slovácka a Valašska. Folklorismus ve smyslu druhé existence folkloru se stal hlavním stylotvorným fenoménem při tvorbě nového obrazu Luhačovic na počátku 20. století.

Nejstarší zmínka o historickém regionu Zálesí se objevuje již na mapě Moravy, vydané J. A. Komenským roku 1627. Užší národopisný region luhačovické Zálesí pojmenoval a popsal Antonín Václavík v obsáhlé monografii Luhačovské Zálesí z roku 1930. Nejstarší známou sběratelkou tradičních artefaktů v okolí Luhačovic byla Julie Picková, manželka prvního českého lékaře v luhačovických lázních, MUDr. Jana Picka (působil zde v letech 1885–1894). Při přípravě na Národopisnou výstavu československou v Praze v roce 1895 nasbírala Julie Picková velkou kolekci textilií, dřevořezby a keramiky. Zlomek z její sbírky je uložen v Národopisném muzeu v Praze. Osud ostatních předmětů je nejasný, stejně jako u výšivek a krajek, které prostřednictvím místních žen shromáždil děkan Jelínek v Bojkovicích. Předměty z okolí Luhačovic, především výšivky, spravují kromě MJVM ve Zlíně, muzea v Olomouci, Holešově, Uherském Brodě, Uherském Hradišti a v Brně. Výzkumem a sběrem dokladů tradiční lidové kultury na luhačovickém Zálesí se zabývali i folkloristé.² Po Františku Sušilovi zde od devadesátých let 19. století zapisoval lidové písně Leoš Janáček,³ Josef Černík sebral v letech 1922 až 1924 na luhačovickém Zálesí více než 650 lidových písní, které vyšly tiskem v roce 1957. Z písňového repertoáru na Zálesí se díky jmenovaným sběratelům podařilo zachránit velké bohatství, tradiční podoba lidových zvyků a tanců však mizela z venkovského života velmi rychle, stejně jako od konce 19. století i kroj.

Jednotný regionální typ kroje luhačovického Zálesí, nesoucí charakter horské karpatské kultury, se od poloviny 19. století pod vlivem blízkých slováckých obcí postupně diferencoval. Ve stejném období začali nositelé v některých obcích tradiční oděv postupně odkládat. Vytvarně nejvytříbenější kroj staršího typu na luhačovickém Zálesí se nosil v Pozlovicích, které byly významným církevním centrem. Nejdéle se jeho každodenní nošení udrželo v jižněji položených obcích kolem Velkého Ořechova, kde se krojový typ rozvinul do podoby blízké slováckým krojům, z nichž přejal ty nejnápadnější prvky.

Záchrana a uchování dokladů tradiční lidové kultury na Zálesí je v první řadě zásluhou Antonína Václavíka, z jehož iniciativy a na základě jeho sběrů bylo v Luhačovicích roku 1918 založeno národopisné muzeum.

Folklorismus v architektuře Luhačovic

V lázeňské architektuře se folklorní ohlasy objevily již v osmdesátých letech 19. století ve formě takzvaného alpského (švýcarského či tyrolského) stylu, využívajícího na fasádách staveb typického hrázdění, dřevěných konstrukcí a řezbovaných prvků. Na tento historizující proud, čerpající z folklorních prvků alpské lidové architektury, navázal částečně ve svých návrzích pro nové luhačovické lázně slovenský architekt Dušan Jurkovič,⁴ který však inspiraci našel v tradičním karpatském stavitelství, které důvěrně poznal již při přípravách pražské národopisné výstavy. Stávající lázeňské stavby alpského stylu kolem hlavní třídy i v lázních nenásilně doplnil svými realizacemi tak, aby tvořily harmonický celek zakomponovaný v krajině. Vytvořil osobitou syntézu modernistických prvků s tradičními motivy a charakter staveb podtrhoval živou barevností.⁵ Novátorství a umělecké mistrovství Dušana Jurkoviče, které ve své době působilo pozdvižení barevným kontrastem se starší germánsky pojatou lázeňskou architekturou, je s odstupem času pro laické oko stěžejně rozeznatelné.

Spolupráce Dušana Jurkoviče s lázeňskou akciovou společností byla limitována nedostatkem finančních prostředků. Přesto se mu podařilo vybudovat v Luhačovicích lázeňský komplex vysoké umělecké úrovně v národním stylu jako protipól a konkurenci německým lázním. I když nejzásadnější Jurkovičovy návrhy pro Luhačovice, především regulační plány lázeňského centra, nemohly být realizovány, řada objektů se pouze přestavovala a mnohé stavby byly časem zbourány, dokázal Jurkovič s minimálními prostředky kultivovat lázeňské centrum, vytvořit dílo osobitého a charakteristického rukopisu a navodit zde neopakovatelnou atmosféru. Kompletní vizi výstavby a rozvoje lázní nebylo Jurkovičovi a Veselému umožněno rozvinout a dokončit.⁶

Jan Beránek,⁷ sběratel výšivek a propagátor svérázu, si nechal počátkem století postavit v Pozlovicích podle plánů z Národopisné výstavy československé dřevěnou vilku, kterou

nazval Samorostlá. Roubenou vilku ve stylu valašských lidových staveb stavěli místní tesaři z Dolní Lhoty a Sehradice.

V roce 1923 dostavěl poblíž ulice, která dnes nese jméno Antonína Václavíka, František Václavík,⁸ jeho starší bratr, rodinnou vilu Nivu. Jednopodlažní vilka je dokladem historizujícího stavitelství v duchu svérázu. Dřevěné prvky členité fasády byly vyřezávané a barevně řešené. Prostor nad okny v šambránách byl zdobený stylizovaným ornamentem, který se opakoval i na oblouku žudra a korespondoval s řezbářskými motivy na okenicích a zábradlí. Ve štítovém výklenku nad žudrem byla původně umístěna dřevěná plastika beránka na bibli, symbol bratrské církve, práce lidového řezbáře z Pozlovic, který pro vilu Nivu vyřezal i vnitřní dřevěné prvky. Interiér byl vybavený pseudolidovým nábytkem zdobeným dřevořezbou a malbou. Součástí interiéru byla slovácká jizba, později pozměněná na jídelnu a příležitostnou modlitebnu bratrské církve. Dominantou jizby byla zelená kachlová kamna. Kastlová okna jizby zdobily květináče inspirované stupavskými fajánsemi. Jejich výrobu zadal František Václavík keramické dílně v Tupesích, s níž po mnoho let spolupracoval. Ve sklepě vilky byla umístěna keramická muflová pec, v níž se vypaloval malovaný porcelán pro Václavíkův obchod s lidovým průmyslem. Lidová keramika, sklo, obrazy na skle, dřevořezba i tradiční textilie byly nedílnou součástí vybavení vilky, která se stala vyjádřením výtvarného a vlasteneckého názoru rodiny Františka Václavíka.

Niva poskytovala ubytování návštěvníkům lázní a často ji vyhledávali umělci. Kromě Františka Hlavici a Ferdiše Duši, kteří zde získali zázemí při práci na přípravě obrazové části monografie Luhačovské Zálesí, využili půvabného prostředí pražští filmaři, kteří v kulisách vilky natáčeli ve třicátých letech v duchu folklorismu žánrový film z prostředí moravského venkova „U žudra“. Roku 2006 se vila Niva stala památkově chráněným objektem.

Po Jurkovičově vynuceném odchodu z Luhačovic se nové architektonické projekty odvrátily od osobitosti a folklorních inspirací a nastoupila éra kosmopolitních projektů ve stylu wagneriánské secese, neoklasicismu a organického funkcionalismu. Situaci reflektoval Antonín Václavík v článku nazvaném *Mé Luhačovice*⁹ těmito slovy: „...*Převrat zastihl Luhačovice nepřipraveny na nové úkoly a teprve dnešek ukázal opět na rub naší povahy, která často dovede zraditi i to, co se osvědčilo a co prospívalo i širšímu národnímu celku. Nevrátil se sem Dušan Jurkovič a mnozí z jeho soukmenovců, zatímco mnozí přátelé odešli na Dunaj, Váh, Hron a Ipeľ, aby k vlastní škodě jiné obohacovali a jiným tradici zachraňovali. Ovšem největší chyby se dopustila naše inteligence, která okázale dávala přednost zahraničním lázním. Tak Luhačovice upadaly po mnohé stránce na obvyklé lázně a nepomohl jim ani vzrůstající Zlín a stoupající standard našeho širšího kolektiva. Nad to tupá šed' civilisace s celou prostředností vtiskovala nezadržitelný ráz, nerku-li nehoráz celému okolí.*“

Obchod s lidovým uměním a lidovým průmyslem

V Luhačovicích se vždy dařilo prodeji lidových výrobků i suvenýrů.¹⁰ Anna Šimčáková, původem z Ludkovic, nabízela lidové výšivky pod lipami u lázeňské kaple již od devadesátých let 19. století. Později svoji prodejnu přestěhovala do Stolařského domu a ještě jako sedmdesátiletá zde za druhé světové války provozovala obchod se slováckou výšivkou a krajkou. Konkurovalo jí množství obchodů. Podle dochované pohlednice Slováckého jarmarku z roku 1907 usuzujeme, že v době lázeňské sezóny se podobné prodejní akce pořádaly častěji. Pravidelně přicházely do Luhačovic překupnice ze Slovenska a Slovácka nabízet lidové výšivky a prodávaly své zboží přímo pod širým nebem. V roce 1910 byla mezi krámkou, obklopujícími nově vystavěný přístřešek pro orchestr na lázeňském náměstí, otevřena prodejna „Žudro“. Nabízela především malovaný porcelán z rožnovských dílen bratrů Jaroňkových, ale i gobelíny a dřevořezby, tepané a smaltované výrobky, krajky a výšivky. Cílem bylo povznesení moravského řemesla a šíření výrobků tzv. lidového průmyslu, vzniklých v dílnách pod vedením významných moravských umělců.¹¹ Už po dvou letech však ambiciózní myšlenka začala skomírat a sklad Žudra v Luhačovicích přešel F. Drtílek do komise ve svém obchodě na lázeňském náměstí. Hedva Fuchsová vedla dlouhá léta

1. Slovácký jarmak v Luhačovicích 1907, pohlednice, archiv MJVM ve Zlíně.

prodeju Minerva, kde nabízela hodnotné umělecké dárky, především keramiku z Modré, Tupes a Mařatic, olovnatý český křišťál, porcelán, malované a vyřezávané dřevěné suvenýry, výšivky, gobelíny, hračky, galanterii, bižuterii a svéráz. Kromě knih a pohlednic, jejichž vydavatelství mnoho let úspěšně provozoval, prodával František Hložek z Uherského Brodu ve svém knihkupectví v Lékárenském domě také umělecké předměty a památky z lázní. Podobně zaměřený sortiment nabízela i prodejna Julia Motala, luhačovického vydavatele pohlednic.

V roce 1919 přestěhoval z Pozlovic do centra lázní svůj obchod s lidovým uměním František Václavík. Základ sortimentu tvořily lidové výšivky moravské i slovenské provenience. František Václavík je zpočátku získával od překupnic. Zajížděl také na lidové jarmarky do Trnavy a Trenčína a tam nakupoval zboží. Byl příležitostným spolupracovníkem družstva Detva z Bratislavy, kterému zprostředkoval na Moravě zakázky a výstavy. Postupem času se seznámil s vyšivačkami na Kyjovsku, v Javorníku, ve Starém Hrozenkově, ve Vajnorech a Čičmanech. Vytvořil si vlastní okruh dodavatelů, kteří pro něj vyráběli suvenýry na objednávku nebo do komisioního prodeje podle jím dodaných vzorků a návrhů. Součástí sortimentu byly i pohlednice a další propagační a upomínkové předměty z lázní.

Ve Václavíkově prodejně našly uplatnění i lidové kroje, o které býval ve vlastenecky cítících

intelektuálních vrstvách velký zájem. Mnoha slavností, sokolských i jiných společenských akcí, se v Luhačovicích za první republiky účastnily ženy a dívky nastrojené v „národních“ krojích. Nejoblíbenější byly kroje kyjovské, ale i hanácké, piešťanské, čičmanské a blaťácké. František Václavík kroje nakupoval přímo v terénu, opravoval starší poškozené součástky a s velkým citem je kompletoval s nově zhotovenými prvky. V jeho obchodě bylo možno kroj zakoupit i s osvědčením jeho pravosti a vysoké kvality. Zájem byl také o krojované loutky a panenky. Cenově dostupné loutky oblečené v moravských a slovenských krojích dodávala firma Šišková z Uherského Brodu. Kromě krojovaných panenek nabízel Václavíkův obchod jak lidové dřevěné a textilní hračky, tak i moderní mechanické hračky. Z dalších textilních výrobků byly oblíbeny především plstěné papuče místní výroby. Velmi bohatě byla zastoupena ručně paličkovaná krajka z Vamberecka. Barevné paličkované krajky a krajky ze zlatých nití pocházely z Prešovska.

Plstěné papuče místních výrobců a slovácké krátké kožíšky, výrobky družstev Lidová tvorba z Uherského Brodu, SLUM Uherské Hradiště, Umělecký lidový průmysl z Velehradu, Keramické dílny v Tupesích a Mařaticích měly v Luhačovicích zajištěný odbyt ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století především v prodejně Minerva, ve Václavíkově a Motalově obchodě. Po otevření výstavného hotelu Alexandria zaplnily jeho přízemní část nejrůznější obchůdky, z nichž v jednom prodávala výšivky a krajky Vlasta Kobrová, další prodejny byly na hlavní ulici vedoucí k nádraží. Podle výpisu z obchodního rejstříku, uloženého v uherskohradištském archivu, působilo v době první republiky v Luhačovicích na dvacet obchodníků s tzv. lidovým průmyslem. Samostatně i ve spolupráci (např. výstava výšivek družstva Detva roku 1923) pořádal František Václavík výstavy lidových výšivek a lidového umění v Luhačovicích.

Výtvarný folklorismus v Luhačovicích

Na vzniku pozoruhodných výtvarných národopisných studií z Luhačovicka má zásluhu Antonín Václavík, iniciátor založení muzea a muzejní společnosti.¹² V době přípravy vrcholného národopisného díla, monografie Luhačovské Zálesí, kterým Václavík roku 1930 završil téměř dvacetiletý výzkum svého rodného kraje, prosadil pozvání některých výtvarníků, aby dokumentovali mizející tradiční kulturu na Zálesí. S Jozou Uprkou, jedním z nejznámějších moravských malířů, se Václavík sblížil v době první světové války na Slovácké bůdě, kam Uprka z Hroznové Lhoty často zajížděl. Uprka se již z brněnského Klubu přátel umění dobře znal s Františkem Veselým a namaloval pro něj reklamní materiály pro minerálku Šaratica s postavou chlapce ve slováckém kroji. Na Václavíkův popud vznikl v roce 1919 cyklus Uprkových studií zaniklých forem lidového kroje na Zálesí.¹³ Malíř, ilustrátor, scénograf a pedagog na brněnské architektuře František Hlavica působil v Luhačovicích na pozvání muzejní společnosti v letech 1923 a 1924, stejně tak Ferdiš Duša, významný malíř, grafik, ilustrátor a keramik. Jejich národopisné studie ze Zálesí jsou provedeny dokonale zvládnutou technikou akvarelu. U Hlavici zaujmou vycizelované detaily a téměř impresionistická atmosféra architektonických pohledů na zmizelé chalupy a krajinu starého Zálesí. U Dušových maleb vyniká jejich sytá barvitost, živost, zvláštní zelená a fialové podtóny, které jsou typické i pro barevnost kroje na Zálesí. Architekt František Faulhammer působil po převratu 1918 u Vládního komisariátu pro ochranu památek na Slovensku, jemuž předsedal Dušan Jurkovič a pracoval v něm i Antonín Václavík. Spolupracoval příležitostně s Jurkovičem i s Václavíkem, a to jak ve druhé polovině dvacátých let při přípravě monografie Luhačovské Zálesí, pro kterou nakreslil veškeré studijní perokresby a technické kresby, tak později při budování národopisné expozice v Národním muzeu v Martině. Bez Faulhammerových přesných a výstižných perokreseb, kterými zmapoval jak architekturu na Zálesí, tak podstatnou část staré muzejní sbírky, by publikace Luhačovské Zálesí ztratila velkou část své vypovídací hodnoty.

Lidové kroje ze Slovácka byly vděčným námětem propagačních materiálů lázní a především po vzniku Československa nechybělo jejich obrazové ztvárnění téměř u žádné

reklamní kampaně. Ze známých moravských malířů pracujících ve stylu folklorismu se na propagaci luhačovických lázní podílel především Uprkův žák Antoš Frolka, který zde za první republiky vystavoval několikrát svá díla s velkým úspěchem.

Ve druhé polovině 20. století na luhačovickém Zálesí pobýval a kreslil především malíř Aleš Černý, který neotřele zachytil živé scény z fašankové obchůzky v Biskupicích a několik hodnotných krojových i tanečních studií, uložených dnes v archivu MJVM ve Zlíně.

Slovenská buda

V roce 1906 postavil Dušan Jurkovič na vlastním pozemku ve svahu Malé Kamenné nad lázněmi Slovenskou buda ve stylu tradičních vinných búd slovenského Záhorí.¹⁴ Buda sloužila jako vinný sklep, restaurace a ubytovna. Spravovalo ji vinařské obchodní družstvo ze Skalice¹⁵ a v prvním období zde hospodařily Jurkovičovy sestry, Emília Boorová a Anna Jurkovičová. Slovenská buda měla mimořádný význam pro kulturní a společenský život lázní. Již samotný její vznik v Luhačovicích manifestoval myšlenku československé vzájemnosti. Slavnostního otevření Slovenské budy se zúčastnila početná slovenská výprava. Buda byla místem setkávání a porozumění, zázemím lidové zábavy, ale také prostorem, kde Slováci formulovali touhu vymanit se z maďarského útlaku. S búdou byla nerozlučně spojená až do roku 1918 osobnost skalického lékaře Pavla Blaha, jenž byl hybatelem lidové zábavy a vřelých česko-slovenských vztahů.¹⁶ Na búde se čepovalo skalické víno, pekly skalické trdelníky, pagáčky i záborníky.

Nejenom víno a dobré jídlo, ale také hudba a zpěv dělaly ze Slovenské budy vyhledávané místo. Hornáctí hudci z Velké na Veličkou, vedení Jiřím Hudečkem,¹⁷ přijeli na popud Leoše Janáčka, myjavští Dudíkovci zde pravidelně bavili hosty svými produkcemi, stejně jako muziky a studentské kroužky z okolí. Slovenští studenti si na búde přivydělávali přes léto na studia jako číšníci. Anna Jurkovičová zde pořádala výstavy slovenských výšivek, ručních prací a lidových výrobků.¹⁸

Národopisná slavnost v roce 1911 – Svátek Moravy

Podle vzpomínek dr. Eduarda Cmunta¹⁹ se zásluhou Pavla Blaha v prvním desetiletí lázeňské akciové společnosti pravidelně v červenci pořádaly na louce před vilou Lipovou Slovácké dny, na které přijížděly krojované skupiny z okolí. Jejich dozvuky se táhly dlouho do rána na Slovenské búde, kde někteří lázeňští lékaři (Blaho a Raše) „řádili“ spolu s hudci až do bílého rána. Ředitel lázní František Veselý musel poté řešit stížnosti pacientů na porušování nočního klidu.

Největší národopisnou akcí v Luhačovicích byl *Svátek Moravy* uspořádaný v roce 1911 Svazem pro povznesení návštěvy cizinců na Moravě a ve Slezsku.²⁰ Odehrál se 5. června 1911 za účasti zástupců ministerstev veřejných prací a železnic, nejrůznějších spolků a zahraničních konzulátů.²¹

Sílicí obavy z postupného zanikání lidových krojů na moravském venkově vlivem postupující industrializace burcovaly brněnské předsednictvo svazu k vytváření příležitostí, jež mohly přispět k ocenění estetické i společensko-reprezentační hodnoty krojů doma i v zahraničí a podpořit tak motivaci k jejich zachování. Národopisná slavnost v Luhačovicích měla být oslavou krásy a pestrosti moravských krojů. Jejich shromáždění při příležitosti slavnosti mělo být také podnětem k započetí důkladného odborného studia. V době vrcholícího sporu odborné veřejnosti o původnosti či nepůvodnosti lidového umění byla zdůrazňována potřeba poznávat kořeny vzniku tradičních forem kroje a historické podmínky vývoje, vyvracet názory o pouhém přejímání cizích vlivů a slohových prvků z vysokého umění.

Jedním z cílů slavností bylo v této souvislosti získat obrazové a filmové záznamy jednotlivých krojových skupin a lidových tanců. Měly tak vzniknout dokumentační podklady pro další studium, ale také propagační materiál pro návštěvníky z ciziny, upozorňující na „rázovitě zajímavosti Slovácka“. Pod dohledem barona Wetzela z ministerstva veřejných prací byl nafilmován dokument zachycující průvod, předváděné tance, zvyky a lidovou

2. Řazení průvodu při Svátku Moravy, 5. 6. 1911, foto F. Pospíšil, archiv EÚ MZM Brno.

3. Jízda králů v Luhačovicích 5. 6. 1911, pohlednice, archiv MJVM ve Zlíně.

veselici před Smetanovým domem. Leoš Janáček jako předseda Pracovního výboru pro českou píseň, který se slavnosti osobně zúčastnil, pověřil externě Františka Pospíšila, aby v Luhačovicích vyfotografoval tanec „podšable“ ze Strání.²²

Svaz pro povznesení návštěvy cizinců připravoval akci od konce března, v dubnu bylo rozhodnuto o konání slavnosti v Luhačovicích a byl určen termín na Svatodušní pondělí.

4. Hornáci v Luhačovicích 5. 6. 1911, foto F. Pospíšil, archiv EÚ MZM Brno.

5. Svatební obřad z Nivnice na pódiu před Smetanovým domem, 5. 6. 1911, archiv MJVM ve Zlíně.

Svátek Moravy měl být setkáním cizinců a návštěvníků s krásami Moravy a svaz zorganizoval poznávací zájezd pro zájemce z Prahy, Vídně, Brna i Krakova, kterým zajišťoval dopravu, byt, stravu, vstupné i příplatky za hudbu. V sobotu navečer dovezly speciálně vypravené vlaky zájemce z Prahy a Vídně do Brna, odkud program v neděli ráno pokračoval výletem na Macochu a prohlídkou krasových jeskyní. V pondělí ráno v šest hodin vyjel z Brna do

Luhačovic zrychlený vlak, jenž cestou přibíral další vagóny a do místa určení dopravil více než 1250 účastníků, další dorazili běžnými spoji.

Důležitou roli při přípravě slavnosti sehrála manželka jednatele svazu Františka Vlčka, malířka Zdenka Vlčková-Vorlová.²³ Navštívila Luhačovice s několikadenním předstihem a odtud objížděla všechny vytipované obce, aby dohlédla na krojovou a uměleckou stránku programu.

V pondělí 5. června 1911 se do Luhačovic sjely vlakem i na vozech početné krojované skupiny ze širokého okolí. Pro účast na *luhačovické svatodušní pouti* získal svaz zástupce obcí Prakšice, Hradčovice, Havříce, Veletiny, Vlčnov, Nivnice, Bánov, Suchá Loz, Strání, Drslavice, Újezdec, Těšov, Šumice, Pašovice, Polichno, Březůvky, Březolupy, Kelníky, Částkov, skupiny z Velké nad Veličkou, Javorníka, ale i z Kyjovska. Celkem se slavností zúčastnilo 2000 krojovaných osob, z toho bylo 350 účastníků jízdy králů.

Program probíhal po celý den na různých stanovištích. Po příjezdu kolem desáté hodiny si hosté prohlédli Luhačovice a poté vybírala porota mezi zúčastněnými nejkrásnější kroje. O výsledcích krojové soutěže však nemáme žádné informace. Hlavní část programu započala průvodem. Před ním se přes Luhačovice přehnal silná bouřka, potom začalo pořadatelům počasí přát. Od seřadiště u staré sokolovny na hlavní ulici vyšel průvod, vedený jízdou králů z Vlčnova, Prakšic a Újezdce, kolem půl třetí. Za koňmi si v čele průvodu vykračovaly děti, jen z Vlčnova přijela do Luhačovic celá škola. Krojované skupiny z obcí Kelníky, Částkov, Šumice a Boršice se seřadily za dechovou hudbou z Hradčovic.²⁴ Průvod svatečkanů z Prakšic, Pašovic a dalších obcí doplnil i ověččený vůz s peřinami a *pátým kolem u vozu*. Jízda králů z Těšova a Hradčovic a Zlámance průvod uzavírala. Na louce pod domem Bedřicha Smetany bylo postaveno velké pódium, na němž se představily venkovské skupiny se svými tanci. Jako první přišli v 16.00 na řadu tanečníci ze Strání s tancem *pod šable*, který byl diváky po důkladné mediální přípravě netrpělivě očekáván jakožto *poslední živý relikt pradávných mečových tanců v celé Evropě*. Prakšičtí ve svatebních krojích se představili svatebním pásmem, části svatebního obřadu s čepením nevěsty dále předváděly skupiny z Pašovic a Nivnice. Po

6. Skupina ze Strání v Luhačovicích 5. 6. 1911, foto F. Pospíšil, archiv EÚ MZM Brno.

vystoupeních následovala lidová veselice. Kolem osmé hodiny večer se Luhačovice začaly vyprazdňovat a většina návštěvníků odjížděla vlaky k domovům.

Svátek Moravy byl hojně reflektován v tisku, komentář A. B. Dostala otiskly Selské listy, České ilustrované listy otiskly obsáhlý článek i s obrázky, články se objevily ve Světozoru, Českém světě a Neues Werner Tagblatt. Nejobsáhlejší reflexi slavnosti otisknul věstník Zemského svazu pro povznesení návštěvy cizinců Svaz.

Po skončení akce se předmětem kritiky domácích stala organizační stránka slavnosti. Vyčítali svazu nedostatek komunikace s domácím zázemím, především to, že o slavnosti takového rozsahu byli místní spolupořadatelé informováni pouze s velice malým předstihem a navíc nepřesně. Zdrojem napětí se stal například i prozaický fakt, ventilovaný v Lázeňských listech, že před akcí bylo objednáno 52 obědů, ale do Luhačovic nakonec přijelo 2 000 účinkujících spolu s několika tisíci návštěvníky. Luhačovičtí restauratéri si s nečekaným přívalem hostů museli nějak poradit. Pořadatelství se za domácí stranu ujal redaktor A. B. Dostal, nejstarší bratr herečky národního divadla v Praze Leopoldy Dostalové, čerstvě usazený v Luhačovicích. Jeho spolupracovníky v přípravném výboru byli správce Cyril Holuby, inspektor lázní Jindřich Vorlíček, dr. Zikmund Janke, dr. Glücksmann, dr. Rudolf Raše, dr. Karel Mikulášek, učitel Josef Krystýnek a další. Místní spolupořadatelé očekávali, že nezůstane pouze u jedné akce, ale že na jejím základě vznikne tradice a podobná svatodušní lidová pouť v Luhačovicích se bude konat každoročně.

Luhačovice a svéráz

Součástí Svátku Moravy byla konference o záchraně a udržení krojů. Nesplnila však zdaleka očekávání, jak slabou účastí, tak přípravou. Proslovy účastníků vyjádřily vesměs přání, aby se v zájmu emancipace českého národa obnovilo nošení lidových krojů nejen na venkově, ale i ve městech při nejrůznějších slavnostních příležitostech. O udržování krojů se měly starat především školy, české módní časopisy, komise v jednotlivých obcích i jakési centrální komise, připomínala se potřeba uskutečnit co nejdříve velkou slovanskou výstavu v Praze. Příští slovácký den měla být slavnost rozšířena i o účastníky ze Slovenska. Konkrétní návrh, jak zásobovat venkov nedostatkovým materiálem, „správnými vzory“ pro výšivku a především jak docílit ve své době rozšířené představy, aby moravská vesnice zůstala jakýmsi skanzenem, nedotčeným civilizací, do níž by měšťané mohli zajíždět čerpat inspiraci a životodárnou sílu, však nepadly.

Při hodnocení slavností v Lázeňských listech se autor jednoho z příspěvků, lázeňský lékař Rudolf Raše, skrytý za značkou R, pozastavoval nad tím, že se zde sešlo téměř 2 000 krojů z nejbližšího okolí Luhačovic, ale samotné Luhačovice nebyly reprezentovány jediným zástupcem. Rozvinula se krátká polemika o tom, že má být krojová slavnost každoročně opakována za účelem oživení zájmu o lidové kroje a jejich udržení: „Nesluší našim hochům, děvčatům, ženám a mužům lépe národní kroj, než pokažený, často nevkusný šat poloměstský? A šlo by to. Kdyby několik šohajů a děvčat kroj si pořídili, ovšem přesně dle starého, v nich v neděli chodili – jistě by je i jiní následovali.“²⁵ Současně Raše navrhoval, aby dívky u studní, které nalévají minerálku pacientům, měly povinnost chodit v kroji, stejně jako kočí fiakrů, kteří by se „velice hezky na kozlíku vyjímali v kroji. Když by přišlo, v haleně.“ Příspěvek uzavírá autor provoláním: „Máme-li v Luhačovicích působit k udržení kroje – počněme nejdřív doma!“

Slavnosti za první republiky

Očekávání, že na Svátek Moravy bezprostředně naváží v následujícím roce další slavnosti, se nenaplnilo. Pravidelně se začaly větší akce podobného typu pořádat až za první republiky, převážně na základě iniciativy domácích pořadatelů a nejrůznějších místních spolků a organizací. Poloha luhačovických lázní však umožňovala krátké jednodenní výlety na Slovácko a lázeňská kancelář nabízela hostům mnoho příležitostí navštívit lidové slavnosti v blízkých obcích. Například v roce 1909 zorganizovalo ředitelství lázní společný výlet v kočárech do Vlčnova na jízdu králů: „Jízdu králů provádí odvedenci a sice ne, jako nějakou podívanou

pro cizí, nýbrž jako zábavu svou. A to je právě to pěkné. Není to žádná aranžovaná zábava od účinkujících pro tu chvíli sehnaných a často zaplacených. Jest to podívaná vděčná a zvláště pro ty, kteří nikdy slováckou dědinu nefalšovanou neviděli. ⁴²⁶⁾

Roku 1912 byla o svatodušních svátcích uspořádána velká slovácká slavnost v Uherském Ostrohu. Vlak z Luhačovic do Ostrohu jel v té době bezmála tři hodiny, zpáteční cestu vlakem bylo od Újezdce nutno zkombinovat s koňským povozem. Přes jisté nepohodlí byly výlety na Slovácko pro návštěvníky lázní velkým lákadlem.

Ve dvacátých a třicátých letech 20. století se pořádání krojovaných slavností stalo významnou složkou národního života. Velké národopisné slavnosti v Luhačovicích, rozsahem přirovnávané ke slavnostem z roku 1911, se měly uskutečnit po osmnácti letech, ve dnech 6. a 7. července 1929. Vzhledem k nepříznivému počasí byly o měsíc odloženy a nakonec se odehrály až 18. srpna. Jejich zvláštností byla volba „Slovácké krasavice“ a dvou krásek. Do soutěže se zapojilo přes 200 účastnic.

7. Pozvánka na Slovácký den v Luhačovicích 1929, Antoř Frolka.
Pohlednice, archiv MJVM ve Zlíně.

V roce 1931 sem 15. srpna svezly ozdobené autobusy z celého Brodska přes 600 krojovaných účastníků. Slovácký den pořádala katolická omladina. Průvod vedený dechovými hudbami z Nivnice a Luhačovic šel od zámku až do Pražské čtvrti a odtud na stadion u hotelu Palace. Součástí průvodu byla slovácká jízda, alegorické vozy, ozdobené hospodářské stroje se skupinami ženů a na závěr dlouhá řada krojovaných skupin. Na nákladně upraveném

8. Slováký den u Aloisky pořádaný katolickou omladinou, srpen 1931, archiv MJVM ve Zlíně.

prostranství pod pramenem Aloiska se odehrál komponovaný program. Skupina z Nivnice, ve které starosta obce s manželkou představovali hospodáře, předvedla dožínky. Omladina z Těšova a Praksic slovákou svatbu, Pašovice stavění máje a taneční zábavu. Straňané tančili podšable. Na závěr programu se zástupci všech skupin zapojili do tance moravské besedy.

Lidové kroje byly nezbytným doprovodem mnoha dalších slavností, průvodů a propagačních akcí v lázních, převážně sokolských sletů a cvičení, které se od založení luhačovického Sokola při župě Komenského roku 1909 v Luhačovicích pořádaly pravidelně až do začátku druhé světové války.

Národopisné slavnosti se v Luhačovicích uskutečnily i v srpnu 1933. Ve dnech 11.–12. července 1936 zde byly uspořádány československé porady ke čtyřicátému výročí založení organizace Československá jednota, navazující programově na předválečná setkání. Při této příležitosti Štefánikova společnost ve spolupráci s místním odborem Československé jednoty uspořádala průvod krojových družin a národopisnou slavnost. O dva roky později, na památku 30. výročí předválečných porad, připravily Československá jednota, Štefánikova společnost, Československá obec sokolská a Československý ústav zahraniční v Praze ve dnech 8.–12. července 1938 v Luhačovicích slavnostní setkání, které bylo součástí oslav 20. výročí vzniku ČSR. Při této příležitosti byla odhalena pamětní deska MUDr. Pavla Blaha. Významný host, znalec a přítel uherských Slováků, britský profesor Seton Watson, zde mimo jiné upozornil na separatistické sklony části slovenské reprezentace a na hazardování s totalitními a rasovými teoriemi, nabádal k udržení československé jednoty a respektování principů svobody a demokracie. Zánik ČSR a druhá světová válka potvrdily jeho obavy.²⁷

Luhačovice a Národopisná Morava

V roce 1936 byl v Hodoníně založen spolek Moravsko-slovenská společnost, jehož záměrem bylo pečovat o národopisný svéráz Slovácka a Valašska. Vedoucí postavení v něm měli Joža Uprka a jeho syn Jan. Koncem třicátých let se spolek přejmenoval na Národopisnou Moravu a přihlásil se k fašistickým myšlenkám. Jeho cílem se stalo připojení Slovácka k samostatnému Slovenskému státu. Dne 15. března 1939, v den obsazení českých zemí nacistickým Německem, vydal spolek provolání, ve kterém žádal odtržení od protektorátu. Manifest Národopisné Moravy se opíral o tvrzení, že jazyk, zvyky, kroje a způsob života v okolí Hodonína, Strážnice, Kyjova, Uherského Brodu a Uherského Hradiště mají blíže ke

slovenskému než českému národu. Dne 16. března 1939 byl dokonce odeslán dopis s touto žádostí adresovaný přímo Adolfu Hitlerovi. Když Hitler žádost zamítnul a rozhodl, že Morava zůstane říšským územím, Národopisná Morava nastoupila politiku spolupráce s německými úřady, vyžadovala důsledné zavedení nacistické sociální politiky a protižidovských zákonů. Vedení Národopisné Moravy se v polovině roku 1941 dostavilo na oberlandát ve Zlíně a prohlásilo, že chce bojovat po boku Němců na ruské frontě. Protože neuměli německy, žádali protektora, aby jim dovolil vstup do slovenské armády. Po zamítnutí žádosti se spolupráce spolku s protektory zaměřila především na oficiální akce a přehlídky, kde její členové sloužili převážně jako krojovaná stafáž, demonstrující šťastný život v protektorátu.

Vliv Národopisné Moravy zasáhl počátkem čtyřicátých let i luhačovické lázně, které byly za války obsazeny třemi tisícovkami příslušníků Hitlerjugend, zabírajícími největší a nejkrásnější budovy, ústavy, vily a lázeňská zařízení. Hotel Alexandrii okupovali důstojníci wehrmachtu a příslušníci gestapa, kteří zde na počátku války oslavovali Hitlerovy úspěchy na frontách. Vybraní frontovní vojáci a zasloužilé německé matky sem jezdili trávit dovolenou.

Spolek Národopisná Morava zorganizoval pro představitele protektorátu v červenci 1940 velkolepé národopisné slavnosti, zastiňující pečlivou přípravou a organizací i ty předválečné. Kvůli špatnému počasí byly slavnosti o čtrnáct dní odloženy. Program přijeli 27. a 28. července shlédnout zástupci říšské moci a úřadů, mezi nimiž nechyběl ani ministerský rada Naudé jako zástupce protektora pro Moravu a oberlandáti (představitelé politických okresů za protektorátu) Hofmann z Brna a Bayerl ze Zlína. Program zahájil předseda Národopisné Moravy Jan Uprka, který dle dobových pramenů „v duchu svého otce“ označil slavnosti za „*typický výraz slovácké lidové tradice, jdoucí od pokolení k pokolením.*“²⁸ Ve dvoraně Společenského domu byla uspořádána slovácká beseda. Na louce u Jamského mlýna vystoupila skupina z Hluku s ukázkami slovácké svatby. Hlučané s sebou přivezli i rozměrný svatební koláč, který na závěr programu rozdělovali mezi přítomné diváky. Mládež z Tvrdonic a Týnce na Podluží přijela ve vysokém počtu, aby předvedla své kroje a zatančila verbuňk a hošije. V polovině srpna téhož roku vystupoval v Luhačovicích šedesátičlenný dětský sbor „Týneckých zpěváčků“, vedený učitelem Tomkem, který dohlížel na účastníky z Týnce již při červencových slavnostech.

S postupem válečných operací a blížícím se koncem války ubývalo profašistickým silám důvodů k oslavám a národopisné manifesty byly na čas opuštěny. Moravský folklor jako rukojmí fašismu sehrál za války svoji osudovou roli a protagonisté Národopisné Moravy nejen zneužili národních symbolů, ale hlavně konkrétních lidí, které do svých her zapojili.

Pokusy o obrodu v období druhé světové války

Během válečných let, kdy byly uzavřeny vysoké školy, působil Antonín Václavík ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti. Kromě zdejší sbírky třídil a uspořádával také sbírky v dalších muzeích na Slovácku a Valašsku. Vypracoval návrh na vybudování školy a dílen pro lidovou uměleckou výrobu družstev Slovač a SLUM v Uherském Hradišti. Provedl inventarizaci sbírky Luhačovické muzejní společnosti a reinstaloval i expozici Muzea luhačovického Zálesí v nové budově, vilce Lipové. Ve čtyřicátých letech opakovaně přispíval do luhačovických novin, kde objasňoval nové směřování národopisné vědy a zamýšlel se nad budoucností Luhačovic. V textech prosazoval ideu budování světových lázní v duchu domácích tradic a návrat k základním principům, na nichž stavěl podobu Luhačovic František Veselý a jeho spolupracovníci.²⁹ V tomto období se Antonín Václavík vrátil ke své dvacet let staré myšlence zřídit v místě muzeum Zálesí v přírodě. Přestože svůj záměr neúnavně propagoval jak v tisku, tak při dalších příležitostech, nepodařilo se mu tento záchranný projekt prosadit. Původně zamýšlel umístit skanzen přímo v centru v té době jedné z architektonicky nejvíce zakonzervovaných obcí Zálesí Hřivínově Újezdě nebo na svazích nad Slováckou boudou. Další variantou byl prostor za přehradou či mezi Pozlovicemi a Podhradím. Václavíkovy záměry nebyly ojedinělé, podobné plány, ale rozšířené na celé Čechy a Moravu, projednávali v čer-

venci 1940 v Brně národopisní pracovníci, zástupci Kulturní rady, Zemského moravského úřadu, Památkového úřadu a dalších orgánů. Hlavním záměrem setkání, které se z Brna přesunulo do Uherského Hradiště, byla organizace záchrany tradiční podoby posledních národopisně živých lokalit. V zájmu ozdravení venkova, poznamenaného překotnou industrializací, a za účelem proklamované potřeby navazování na tradiční prvky při úpravách obydlí, novostavbách i vytváření urbanistických plánů celých vesnic, byl formulován plán vytvoření jakýchsi národopisných rezervací. Modelové příklady měly vzniknout nejprve na jihovýchodní Moravě, k vytipovaným patřily i obce Pozlovice, Šumice a Štítná v okolí Luhačovic. Regulační krajové plány moravského programu představil architekt Bohuslav Fuchs. K jejich realizaci však nedošlo.

Ve válečném období byl v Luhačovicích založen první „Slovácký krúžek“, jehož členy se stali především místní studenti. Úkolem krúžku bylo „ušlechtilé vrácení Luhačovic jejich posláni národopisnému“, šíření „svěrázu místního kroje“ a v neposlední řadě i propagace lázní. Aktivity Slováckého krúžku, na rozdíl od výše jmenovaných, se nesly v duchu protifašistického vzdoru. Ten vyvrcholil radostnými oslavami konce druhé světové války, které místní občané vítali početnými krojovanými průvody (v nichž však převládaly spíše kyjovské a jiné slovácké kroje).

Čtyřicetileté období obliby velkých komponovaných národopisných slavností v Luhačovicích bylo završeno letními slavnostmi na přehradě ve dnech 19. a 20. července 1947, které

9. Reklamní obal na luhačovické karamely, 1946, archiv MJVM ve Zlíně.

uspořádala Československá strana národně socialistická v rámci předvolební kampaně. Po krojovaném průvodu zahájil oficiálně slavnosti svým projevem předseda strany Petr Zenkl. V programu *Slovácko tančí a zpívá* účinkovaly krojované skupiny z Komně, Strání, Bystřice pod Lopeníkem, Strážnice, Lipova, Velké nad Veličkou, Hroznové Lhoty, Vlčnova, Bánova, Suché Loze, Velkého Ořechova a Nedašovy Lhoty, Svatobořic, Mistřína, Šardic a slovenské skupiny z Pováží. Na programu byly lidové tance a písně, scény z *babkování*, jarní obyčeje, svatojánské obřady, asenda, jízda králů, dožínky, slovácká svatba z Uherského Ostrohu, Ostrožské Nové Vsi, Veselí nad Moravou a Hluku. Hody předváděly skupiny z Lanžhota, Kostic, Tvrdomic a Týnce.

Slavnosti ve druhé polovině 20. století

Období po únorovém převratu velkolepým setkáním v Luhačovicích příliš nepřálo a pořádaly se zde spíše komornější akce. Koncerty a vystoupení lidových muzik, dechových hudeb a tanečních skupin ze Slovácka byly součástí nabídky kulturních lázeňských programů. Častými hosty v Luhačovicích byly například krojované skupiny z blízkého Újezdce u Luhačovic a Vlčnova.

V šedesátých letech dostával příležitost k vystoupením místní soubor Luhačovské Zálesí, na jehož činnost navázal dětský folklorní soubor Malé Zálesí, založený původně Věrou Haluzovou jako pionýrský kroužek při základní škole roku 1963. Koncem osmdesátých let Věra Haluzová vytvořila na základě moravských letničních zvyků jízdy králů, průvodů královniček a otevírání studánek vlastní variantu komponovaného programu, kterou nazvala *Otevírání pramenů*. Program spočíval v občůzce dětí a žertovném deklamování nad prameny, doplněném krátkými hudebními a tanečními vstupy a veršovanými proslovy. Koncem devadesátých let se podařilo tuto koncepci rozvinout a vznikla tradice třídních slavností zahájení hlavní lázeňské sezóny, ve kterých velkou roli hraje nedělní obřad Otevírání pramenů s krojovaným průvodem. Hlavním organizátorem akce je město Luhačovice spolu s místním folklorním souborem Malé Zálesí. Součástí oslav jsou programy folklorních souborů na Lázeňském náměstí, beseda u cimbalu, slavnostní koncerty v Lázeňském divadle, v kostele apod.

Více než patnáct úspěšných ročníků má již za sebou mezinárodní festival dětských folklorních souborů *Písní a tancem*. Vznikl na základě projektu původně jednorázového mezinárodního festivalu, věnovaného památce J. A. Komenského. Jeho autorce Věře Haluzové se podařilo prosadit myšlenku pravidelného setkávání dětských folklorních souborů z celé Evropy v Luhačovicích a festival Písní a tancem, konající se pravidelně v první polovině září, se stal členem CIOFF. Jeho pořadatelem je Folklorní sdružení ČR, spolupřadatelem město Luhačovice.

Jmenované novodobé národopisné slavnosti jsou po druhé polovině 20. století kromě ojedinělých kolonádních koncertů téměř jedinými příležitostmi, kdy se lázně hlásí ke svým kořenům a folklorním inspiracím. Vlivem změn politické a společenské situace se Luhačovice zcela odklonily od národní myšlenky svých budovatelů a odvrátily se záhy po odchodu Dušana Jurkoviče, Františka Veselého a dalších blízkých spolupracovníků jejich generace od vize jedinečných komorních lázní slovanského stylu a přiklonily se ke kosmopolitnímu slohu a eklekticismu západočeských lázní. Pokud si do současné doby zachovaly alespoň část své původní originality, je to zásluhou pozůstatků staveb a kulturních tradic, vzniklých na počátku 20. století.

Poznámky:

- 1 V roce 1905 byl Leoš Janáček jmenován předsedou Pracovního výboru pro českou národní píseň na Moravě a ve Slezsku. Počátky činnosti pracovního výboru jsou spojeny s Luhačovicemi, kde Janáček zorganizoval 19. 8. 1906 druhou schůzi. Připravil pro své spolupracovníky metodický návod jak lidové písně sbírat a jak s nimi nakládat (Procházková 2006, s. 36–49). Jedním ze členů výboru byl i Dušan Jurkovič, jehož úkolem byla fotodokumentace lidové tradiční kultury.

- 2 P e t r á k o v á, B.: *Muzejní společnost a muzeum v Luhačovicích*. In: Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně V, 2005/1- 2, s. 5.
- 3 P r o c h á z k o v á, J.–U h l í k o v á, L.: *Leoš Janáček a hudební folklor luhačovického Zálesí*. In: Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně 2001/1, s. 24.
- 4 Architekt Dušan Jurkovič (1868–1947) patří k významným osobnostem evropské architektury první poloviny dvacátého století. V letech 1902–1907 postavil Jurkovič v Luhačovicích čtrnáct staveb, z toho tři pro soukromé zadavatele.
- 5 V průběhu první sezóny šlo o přestavby Janova (dnes Jurkovičova) domu, Chaloupky s bytem správce, vodolécby z Jestřabského mlýna s přilehlými říčními lázněmi a novostavbu pavilonu Mlékárny. Během druhého roku Jurkovičova působení vyrostly v lázních novostavby Jestřábí, inhalatoria, hudebního pavilonu, druhé lázeňské restaurace, přístavba verandy u první lázeňské restaurace a hospodářský dvůr. K nim přibýly postupně soukromé stavby Vlastimila, Slovenská bída a Valáška.
- 6 H o r ň á k o v á, L.–P e t r á k o v á, B.: *Jurkovičovy Luhačovice. Sny a skutečnost*. Luhačovice 2007, s. 9.
- 7 Jan Evangelista Beránek (1859–193?) pocházel z Jičína. Po studiích práv se stal úředníkem živnostenského oddělení pražského magistrátu. Účastnil se přípravy na Národopisnou výstavu československou, byl aktivní ve svérázovém hnutí. Pod názvem „letoráz“ propagoval zavedení levné pracovní varianty lidového kroje pro ženy. V Čechách, na Moravě i na Slovensku sbíral lidové výšivky. Svě bohaté sbírky daroval anebo odprodával později mnoha muzeím, mj. národnímu muzeu v Praze a v Bratislavě.
- 8 František Václavík (1886–1963) byl vyučený krejčí, sběratel, obchodník a znalec lidového kroje na Zálesí.
- 9 V á c l a v í k, A.: *Mé Luhačovice*. Luhačovské listy – Lázeňský zpravodaj XV, 1942, č. 8–9, s. 7–8.
- 10 P e t r á k o v á, B.: *František Václavík a obchod s uměleckým průmyslem v Luhačovicích*. In: Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně VI, 2006/1–2, s. 42.
- 11 Kromě bratří Jaroňkových se návrhům pro dílny Žudra věnovali také malíři Köhler, Lolek a Pečinka, všichni osudem propojeni s Luhačovicemi, dále například Žižka, Dostál, Kellner a další. Za kvalitu a vysokou úroveň výrobků ručili svým dohledem v dílnách sourozenci Jaroňkovi.
- 12 Na podzim roku 1917 vznikl přípravný výbor pro zřízení muzea v Luhačovicích. Již 28. července 1918 bylo z předmětů sebraných především A. Václavíkem otevřeno národopisné muzeum. O necelý měsíc později, 12. srpna 1918, byla založena Musejní společnost v Luhačovicích. Svoji činnost ukončila 20. 5. 1953.
- 13 Kolorovaná kresba vlčnovského chlapce v kroji i pět Uprkových studií krojových typů ze Zálesí jsou v majetku MJVM ve Zlíně, stejně tak soubor Hlavicových a Dušových akvarelů a Faulhammerových perokreseb, které sloužily jako podklady pro reprodukce v Luhačovském Zálesí. Na lázeňském náměstí stojí pomník Františka Veselého z roku 1923, jehož autorem je sochař Franta Úprka.
- 14 Stavbu, jako mnoho dalších Jurkovičových projektů v Luhačovicích, realizovala stavitelská firma Františka Nováka z Vizovic. V roce 1911 zde byly provedeny menší úpravy podle Jurkovičova návrhu, jeho plány na další rozšíření z roku 1913 a 1915 se neuskutečnily. Později byla bída několikrát stavebně upravována a rozšiřována.
- 15 Zakladatelem družstva byl MUDr. Pavol Blaho (1867–1927), lékař a politik ze slovenské Skalice. V Luhačovicích ordinoval nepřetržitě v sezonách 1903–1918. Skalické obchodní družstvo nevýdělečnou bídu provozovalo jen v počátečních letech, později byla přejmenovaná na Slováckou a stala se z ní stala tančírna. Oblíbeným místem lidové zábavy však zůstala až do svého vyhoření v prosinci 2002.
- 16 Od roku 1908 do roku 1914 se v Luhačovicích každé léto pořádaly česko-slovenské porady spolku Československá jednota. Šlo o nejvýznamnější setkání v československých vztazích před první světovou válkou. Jejich hlavním iniciátorem byl Josef Rotnagl, jednatel Československé jednoty v Praze. První porady byly důvěrné, omezené na vybrané a pozvané osobnosti. Jejich záměrem bylo probuzení kulturní a hospodářské spolupráce. Od roku 1911 došlo díky politickým přesunům ke změně a představitelé Slováků se Luhačovických porad mohli zúčastnit oficiálně a veřejně. Důvěrné porady byly doplněny veřejnými projevy a manifestačními slavnostmi, které zdůrazňovaly potřebu

- kulturního sjednocení Čechů a Slováků, vznikla zde idea jednotného československého národa, probíraly se i národohospodářské problémy. Přestože se na luhačovických poradách do první světové války oficiálně politické otázky neprojednávaly, měly tyto porady i politický dopad.
- 17 Jiří Hudeček, který v té době studoval v Praze a angažoval se ve studentských spolcích, byl synem Kateřiny Hudečkové-Zemanové z Velké nad Veličkou, vynikající zpěvačky a hostinské v oblíbené „hospodě u Hudečků“ z Čičmanského gazdovství na Národopisné výstavě československé.
 - 18 Anna Jurkovičová (1864–1931), spoluzakladatelka Družstva pro zpeněžení domácího lidového průmyslu ve Skalici, podnikala mnoho cest po Slovensku za účelem výzkumu lidového textilu, sběrů krajek a výšivek. Navazovala kontakty s lidovými vyšivačkami a vedla vyšivačské družstvo, pořádala výstavy a prodejní akce.
 - 19 C m u n t, E.: *Sedm let lázeňské praxe v Luhačovicích*. 1941, s. 5–10
 - 20 SVAZ. Věstník Zemského svazu pro povznesení návštěvy cizinců na Moravě a ve Slezsku, 1911, roč. 1. č. 3, s. 54–383.
 - 21 Za výbor brněnského Svazu pro povznesení návštěvy cizinců se slavnosti zúčastnil profesor Karásek, profesor Vlček, oficiál Sýkora, adjunkt Vašák a další.
 - 22 P r o c h á z k o v á, J.: *Janáčkovy záznamy hudebního a tanečního folkloru I*, Komentáře. Etnologický ústav akademie věd ČR, Doplněk Brno 2006, s. 55.
 - 23 Malířka Zdeňka Vorlová-Vlčková (1872–1954) namalovala v roce 1902 několik studií Jurkovičových staveb pro lázeňské pohlednice.
 - 24 Z národopisné slavnosti, konané roku 1911 v Luhačovicích, vytěžilo Moravské zemské muzeum v Brně nejen část souboru Pospíšilových fotografií dokumentujících průběh slavnosti, ale také stromkový svatební koláč z Částkova, figurující v programu svatebních obřadů.
 - 25 Luhačovské listy lázeňské 1911, ročník III, č. 3, s. 2 -3.
 - 26 Luhačovské listy lázeňské 1909, ročník I, č. 1, s. 2.
 - 27 J u n e k, M.: *Československé porady v Luhačovicích 1936, 1938*. In: Slovácko XLI, 1999, s. 213.
 - 28 Luhačovské listy – Lázeňský zpravodaj 1940, č. 18, s. 4.
 - 29 Luhačovské listy – Lázeňský zpravodaj 1940, č. 22, s. 3.

Literatura:

- C m u n t, E.: *Sedm let lázeňské praxe v Luhačovicích*. 1941.
- Č e r n í k, J.: *Záleské písně z okolí Luhačovic*. Praha 1957.
- H o r ň á k o v á, L.–P e t r á k o v á, B.: *Jurkovičovy Luhačovice. Sny a skutečnost*. Luhačovice 2007.
- J u n e k, M.: *Československé porady v Luhačovicích 1936, 1938*. In: Slovácko XLI, 1999, s. 211–214.
- K u n z, L.: *Komentář k Janáčkovu studiu mečového tance ze Strání*. In: Slovácko XXX, 1988, s. 155–170.
- Luhačovské listy lázeňské 1909, ročník I, č. 1.
- Luhačovské listy lázeňské 1911, ročník III, vánoční číslo.
- Luhačovské listy lázeňské 1911, ročník III, č. 3.
- Luhačovské listy lázeňské 1911, ročník III, č. 4.
- Lázeňský zpravodaj luhačovský 1929, ročník II., číslo 6.
- Lázeňský zpravodaj luhačovský 1929, ročník II., číslo 9.
- Lázeňský zpravodaj luhačovský 1931, ročník IV., číslo 16.
- Lázeňský zpravodaj luhačovský 1933, ročník VI, číslo 12.
- Luhačovské listy – Lázeňský zpravodaj 1940, číslo 18.
- P e t r á k o v á, B.: *František Veselý – budovatel moderních lázní v Luhačovicích*. In: Acta musealia, Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně II, 2002/1, s. 95–102.
- P e t r á k o v á, B.: *Muzejní společnost a muzeum v Luhačovicích*. In: Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně V, 2005/1- 2, s. 5–14.
- P e t r á k o v á, B.: *František Václavík a obchod s uměleckým průmyslem v Luhačovicích*. In: Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně VI, 2006/1–2, s. 37–47.
- P e t r á k o v á, B.: *Lidový kroj luhačovického Zálesí*. MJVM Zlín, 2007.
- P r o c h á z k o v á, J.–U h l í k o v á, L.: *Leoš Janáček a hudební folklor luhačovického Zálesí*. In: Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně 2001/1, s. 24–34.

- Procházková, J.: *Janáčkovy záznamy hudebního a tanečního folkloru I*, Komentáře. Etnologický ústav akademie věd ČR, Doplněk Brno 2006.
- SVAZ. Věstník Zemského svazu pro povznesení návštěvy cizinců na Moravě a ve Slezsku, 1911, roč. 1, č. 3.
- Václavík, A.: *Luhačovské Zálesí*. Luhačovice 1930.
- Václavík, A.: *Vybudování velkých Luhačovic v duchu domácích tradic*. Lázeňský zpravodaj Luhačovský XIII, 1940, č. 22, s. 3–5.
- Václavík, A.: *Mé Luhačovice*. Luhačovské listy – Lázeňský zpravodaj XV, 1942, č. 8–9, s. 7–8.

PhDr. Blanka Petráková (n. 1964) je kurátorkou sbírky textilu, zvykosloví a keramiky Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně, vedoucí Muzea luhačovického Zálesí v Luhačovicích. Zabývá se lidovou kulturou luhačovického Zálesí, historií luhačovického lázeňství a problematikou muzejní pedagogiky.

Luhačovice and Folklorism

Abstract

Compared to other Czech spa towns, Luhačovice has an outstanding relationship with folklorism and folklore culture. This relationship is determined by the location of the town close to borders of three ethnographic regions, as well as to the border with Slovakia. The main factor, however, was the general development of spa business that took place in the early 20th century. MUDr. František Veselý has initiated the founding of the Luhačovice Spas Inc. In 1902. In spite of German nationalism, a favorable atmosphere was created for meeting of Moravian cultural elite with the representatives of other Slavic nations. Luhačovice has taken on the role of a Slavic cultural "salon". The relationship to folklore culture as a source of inspiration for modern art showed not only in Jurkovič's buildings that manifested the town's "national" character visually, but also in the structure of social and cultural events. The unmistakable atmosphere of Luhačovice was also contributed to by numerous folklore events, most of which were related to Slovenská bída established after 1906. The most magnificent of folklore events held in Luhačovice took place on June 5, 1911, under the name of the Holiday of Moravia. The folklore events organized by a near-Fascist union „Ethnographic Moravia“ during the WWII were a controversial chapter of the history of local folklorism. The spa town also had a well-developed trade with visual art and artifacts, which culminated during the First Republic era. The preservation of local folk culture artifacts is mostly a credit of Antonín Václavík, the founder of a museum and the author of the monograph „Luhačovické Zálesí“.

Luhačovice und Folklorismus

Zusammenfassung

Luhačovice hat im Unterschied zu anderen tschechischen Kurstädten ein außergewöhnliches Verhältnis zur Volkskultur und zum Folklorismus. Diese Beziehung hängt mit der Lage des Kurorts an der Grenze zu drei ethnographischen Regionen und in der Nähe der Slowakei zusammen. Eine entscheidende Rolle spielte jedoch die am Anfang des 20. Jahrhunderts begonnene Entwicklung dieses Kurorts. 1902 wurde Dank der Initiative von MUDr. František Veselý die Aktiengesellschaft des Kurorts Luhačovice gegründet. Trotz dem deutschen Nationalismus entstand hier ein entgegenkommendes Umfeld, wo die mährische Kulturelite mit den Vertretern weiterer slawischen Völker zusammentreffen konnten. Somit begann Luhačovice als „slawischer Salon“ gelten. Die Beziehung zur traditionellen Volkskultur als Inspirationsquelle für die zeitgenössische Kunst fand ihren Ausdruck nicht nur in den Bauwerken des Architekten Dušan Jurkovič, deren visuelle Form dem Kurort eine besondere nationale Prägung verlieh, sondern auch in der Struktur des gesellschaftlichen und kulturellen Inhalts. Zur einmaligen Atmosphäre des Kurorts Luhačovice trug auch reges Folkloreleben bei, das nach 1906 vor allem mit der Slowakischen Baude verbunden wurde. In Luhačovice wurden großartige Folklorefeste veranstaltet, von denen das größte am 5. 6. 1911 unter der Parole Mährenfest stattfand. Ein widersprüchliches Kapitel stellte die zur Zeit des 2. Weltkriegs veranstaltete Folklorefeier dar, die von dem faschistisch orientierten Verband Národopisná Morava (Folklore) veranstaltet wurde. Für Luhačovice als Kurstadt waren ebenfalls blühende Geschäfte mit Werken der volkstümlichen bildenden Kunst und den Produkten eigentümlicher Natur typisch. Ihren Höhepunkt erreichten die genannten Geschäfte zur Zeit der ersten Tschechoslowakischen Republik. Um Erhaltung von Belegen der traditionellen örtlichen Kultur hat sich Antonín Václavík, Gründer des Museums und Autor der Monographie Luhačovické Zálesí, größtenteils verdient gemacht.